

Learoesoejkesje – geografije, saemien soejkesje

Dette er en sørsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanteksten.
Læreplanen er fastsatt på bokmål.

Mieriedimmine vihtiestamme Maahtoedepartemeenteste 15.11.2019.
Eksameneöörnege vihtiestamme Maahtoedepartemeenteste 29.06.2020.

Faamosne 01.08.2020 raejeste

Faagen bijre

Faagen relevaanse j̄ih vihkeles aarvoeh

Geografije lea vihkeles faage juktie ektiesp̄ielem eatnemen j̄ih almetji gaskem guarkedh. Faage edtja viehkiehtidh guktie learohkh ektiedimmieh v̄uejn̄ieh vierhtiēatnoen, eatnemen, byjresen j̄ih seabradahken gaskem, j̄ih mah konsekvensh eatnemesjugniedamme jarkelimmieh almetjidie utnieh. Geografijesne learohkh edtj̄ieh geograafeles tsiehk̄ieh goerehtidh j̄ih vihtesjidh j̄ih faagem lieredh gosse d̄aeriesmoeri bijjeli ussjed̄ed̄tieh Saepmesne, abpe laantesne j̄ih abpe veartenisnie. Faage edtja viehkiehtidh guktie learohkh byjresevoerkesvoetem evtiedieh j̄ih eens̄i veeljemh vaeltieh daelie j̄ih b̄aetijen aejkien.

Gaajhkh faagh edtj̄ieh viehkiehtidh lierehtimmien aarvoev̄aaromem realiseeredh. Geografije edtja viehkiehtidh guktie learohkh eadtjohkevoetem, goerehtimmielastoem j̄ih laejhtehts ussjed̄immiem evtiedieh, j̄ih daajroem j̄ih āaktemem eatnamasse j̄ih byjresasse tseegkedh. Faage edtja viehkiehtidh guktie learohkh meatan̄ar̄roj̄h sj̄id̄tieh mah meatan seabradahkesne etihkeles voerkesvoetine, j̄ih v̄aeljojne n̄aennoeslaakan ussjed̄idh j̄ih n̄aennoes veeljemh darjodh. Faage edtja learoehkidie daajroem j̄ih goerkesem vedtedh guktie ektiesp̄iele eatnemen j̄ih almetji gaskem lea bielie saemien kultuvreste j̄ih saemien j̄ieledevuekj̄iste. Learoesoejkesje lea vīed̄teldihkie saemien aarvojne j̄ih saemien gielesne, kultuvresne j̄ih seabradahkejieliedisnie.

Jarngbiehkieh

Goerehtimmie j̄ih geograafeles v̄uekieh

Learohkh edtj̄ieh maeh̄tedh goerehtidh, goerehtimmieh t̄j̄irrehtidh j̄ih eadtjohke sjugnied̄æjjine ārrodh, aalkoelisnie sij̄jen voengesne, juktie geograafeles goerkesem evtiedidh. Dah edtj̄ieh aaj maeh̄tedh bīevnesh ovmessie gaaltij̄j̄stie nuhtjedh j̄ih laejhtehtkslaakan vuarjasjidh mej̄tie gaaltij̄h Leah ussjed̄ammes j̄ih sj̄iehteles.

Iemie j̄ih almetjesjugniedamme sij̄j̄ieh

Learohkh edtj̄ieh maeh̄tedh ektiedimmieh guarkedh eatnemen j̄ih seabradahken gaskem goh mierieh j̄ieledev̄aaroemasse j̄ih j̄ieledehtsiehkide. J̄j̄jtsh j̄ieledeveartenen mietie learohkh edtj̄ieh goerkesem evtiedidh geograafeles gellievoetese j̄ih jeerehtsidie, j̄ih hed̄tieh j̄ih joekehtsh ovmessie geograafeles n̄jept̄j̄iej̄ gaskem identifiseeredh.

Monnehke evtiedimmie j̄ih globaliseereme

Learohkh edtjeh maehdedh f̄aantoem, konsekvensh j̄ih dahkoealternativh varjasjidh monnehke evtiedæmman. Dah edtjeh aaj maehdedh vuestiebielide dej sosijaale, byjreseligke j̄ih ekonomes aspekti gaskem monnehke evtiedimmesne digkiedidh, j̄ih monnehkevoetem ovmessie geograafeles njeptjine varjasjidh.

D̄aaresthfaageles teemah

Monnehke evtiedimmie

Geografijefaagesne d̄aaresthfaageles teema monnehke evtiedimmie, learohkh edtjeh daajroem evtiedidh f̄aantoej j̄ih konsekvensi bijre klijmajarkelimmijste, j̄ih joekedimmien j̄ih åtnoen bijre vierhtijste daelie j̄ih b̄ætijen aejkien. Learohkh edtjeh konsekvensi bijre lieredh mejtie eatneme j̄ih almetjh maehdedh d̄ååjredh gosse jarkelimmieh dorjesuvvieh lokaliseeremisnie j̄ieliemistie, areaaleåtnosne, lissiehtamme globaliseeremisnie j̄ih teknologeles evtiedimmesne. Geografijefaagen tjirrh learohkh edtjeh d̄aeriesmoeri bijjeli ussjedadedh mah vuesiehtieh monnehke evtiedimmie lea maehdedh sosijaale, ekonomes j̄ih byjreseligke tsiehkies ektiedimmesne vuejnedh. Faage sæjhta learohkidie goerkesem vedtedh monnehke evtiedimmien bijre tjoevkesisnie aerpievuekien saemien eatnemeåtnoste.

Vihkeles tjiehpiesvoeth

Njaalmeldh tjiehpiesvoeth

Njaalmeldh tjiehpiesvoeth geografijesne lea maehdedh j̄ijtse barkoem geograafeles teemajugmie åehpiedehtedh, j̄ih maehdedh d̄aeriesmoerh tjielkestidh j̄ih digkiedidh viehkine argumenteeredh, goltelidh j̄ih responsem vedtedh. Gosse learohkh leah meatan njaalmeldh darjoeminie dah maehdedh baakoeh biejedh j̄ijtsh lieremeprosessese j̄ih maahtose geografijefaagesne. Saemien aerpievuekesne lea aaj njaalmeldh daajroesertiestimmiem nuhtjedh.

Maehtedh tjaeledh

Maehtedh tjaeledh geografijesne lea faageles teeksth hammoedidh j̄ih dejugmie barkedh mah ålman sjehtieh, juktie bievnesh juekedh, bievnedh j̄ih åehpiedehtedh tjaaleldh. Gosse tjaala geografijesne learohkh maehdedh åssjaldahkh öörnedh, barkoem soejkesjidh j̄ih vihtesjimmieh dokumenteeredh. Maehtedh tjaeledh geografijesne lea aaj goerehtidh, buerkiestidh, digkiedidh j̄ih varjasjidh geograafeles tsiehkies, j̄ih gaaltijh nuhtjedh j̄ih gaaltjidie vuesiehtidh.

Maehtedh lohkedh

Lohkedh geografijesne lea goerehtidh, toelhkestidh j̄ih ussjedattedh sisvegen bijjelen ovmesse gaaltijnie goh teekste, kaarhte, guvvieh, figuvrh j̄ih statistihke. Lea aaj bievnesh gaavnedh j̄ih voerkeslaakan ovmesse gaaltijh veeljedh j̄ih hiejhtedh, argumentasjovnh damtijidh j̄ih mieli, saetniesvoeti j̄ih bagkesimmiej gaskem joekehtidh.

Maehtedh ryöknedh

Ryöknedh geografijesne lea maehtedh taalematerijellem, tabellh j̄ih grafihkeles åehpiedehtemh veedtjedh, dejgumie barkedh, toelhkestidh, viertiestidh j̄ih vuarjasjidh. Gosse ryöknoeh geografijefaagesne learohkh maehtieh geograafeles tsiehkies buerebelaakan guarkedh, j̄ih t̄j̄ielkestimmieh gaavnedh geograafeles ektiedimmide.

Digitaale t̄j̄iehpiesvoeth

Digitaale t̄j̄iehpiesvoeth geografijesne lea maehtedh digitaale vierhtieh nuhtjedh juktie gaavnedh, gietedidh j̄ih navigeeredh digitaale gaaltijnie, digitaale gaaltijelaejhtehks årrodh j̄ih bievnesh veeljedh digitaale gaaltijnie, aaj digitaale kaarhtine. Digitaale t̄j̄iehpiesvoeth lea aaj maehtedh digitaale vierhtieh nuhtjedh juktie faageles dorjesh hammoedidh j̄ih geograafeles illustrasjovnh darjodh juktie faageles maahtoem åehpiedehtedh j̄ih evtiedidh.

Maahtoelmieh j̄ih vuarjasjimmie

Maahtoelmieh j̄ih vuarjasjimmie

Maahtoelmieh

L̄ierehtimmien ulmie lea learohke edtja maehtedh

- geograafeles tsiehkies j̄ih prosessh goerehtidh j̄ih åehpiedehtedh viehkine ovmesse gaaltijh nuhtjedh, aaj kaarth
- t̄j̄ielkestidh guktie sisnjelds j̄ih byngetje faamoeh leah ovmesse eatnemehammoeh sjugniedamme, j̄ih goerehtidh j̄ih vuesiehtimmieh vedtedh guktie almetj̄h mah desnie årroeh, maehtieh vierhtide nuhtedh
- digkiedidh ovmesse īedtj̄h vierhtie- j̄ih areaaleåtnoen bijre Nöörjesne, Saepmesne j̄ih noerhtedajvine
- j̄j̄tse vierhtieåtnoen j̄ih vierhtieåtnoen bijjelen ussjedattedh Nöörjesne j̄ih Saepmesne aktene veartenevijries j̄ih monnehke perspektijvesne
- goerehtidh guktie jarkelimmieh klijmesne eatnemem j̄ih seabradahkem Saepmesne, regijonaale jallh globaale baajnehtieh

- goerehtidh j̄ih t̄j̄ielkestidh f̄aantojde akten s̄j̄ȳöhtehke eatneme- j̄ih byjresekatastrofese j̄ih konsekvensh almetj̄idie, seabradahkese j̄ih eatnamasse
- f̄aantoeh demograafeles jarkelimide t̄j̄ielkestidh j̄ih ovmesse j̄ieledetsiehk̄ieh ovmesse bielne veartenistie digkiedidh
- feeltebarkoem t̄j̄irrehtidh juktie geograafeles tsiehk̄ieh goerehtidh j̄ih åehpiedehtedh

Jaabnan vuarjasjimmie

Jaabnan vuarjasjimmie edtja viehk̄iehtidh lieremem eevtjedh j̄ih maahtoem faagesne evtiedidh. Learohkh maahtoem geografijesne vuesiehtie j̄ih evtiedie gosse daajroem eatnemen j̄ih seabradahken bījre nuhtj̄ieh juktie goerehtidh j̄ih ussedadtedh joek̄ehts geograafeles tsiehk̄iej bījjeli. Dah aaj maahtoem evtiedie gosse goerehtie j̄ih goerkesem vuesiehtie geograafeles prosesside, j̄ih ektiedimmie heannadimmie j̄ih jarkelimie gaskem vuejnie ovmesse geograafeles njeptj̄ine.

Lohkehtæjja edtja s̄j̄iehteladtedh guktie learohkh Leah meatan j̄ih lieremelastose skreejrehtidh njaalmeldh, tjaaleldh j̄ih praktihkeles barkoevuekie j̄j̄irrh, guktie learohkh maehtie maahtoem geografijesne vejtiestidh j̄ih vuesiehtidh. Lohkehtæjja j̄ih learohkh edtj̄ieh soptsestalledh learohki evtiedimmie bījre geografijesne. Learohkh edtj̄ieh nuepiem åadtjodh pryövedh. Dan maahtoem mietie maam learohkh vuesiehtie, edtj̄ieh nuepiem åadtjodh baakoeh bījedh disse maam dååjroeh sijj̄ieh buektiehtie, j̄ih j̄j̄tsh faageles evtiedimmie bījjelen ussedadtedh. Lohkehtæjja edtja dan guhk̄iebase lieremen bījre bīhk̄edidh j̄ih lierehtimmiem s̄j̄iehteladtedh guktie learohkh maehtie bīhk̄edasse nuhtjedh sov daajroem j̄ih goerkesem evtiedidh guktie almetj̄h j̄ih eatneme sinsitniem baajnehtie.

Galhkuvevuvarjasjimmie

Galhkuvevuvarjasjimmie edtja dam t̄j̄aenghk̄ies maahtoem vuesiehtidh maam learohke geografijesne åtna lierehtimmie mænngan. Lohkehtæjja edtja soejkesjidh j̄ih s̄j̄iehteladtedh guktie learohkh åadtjoeh sijj̄en maahtoem vuesiehtidh joek̄ehtslaakan, mesnie goerkese, ussedadteme j̄ih laejhtehts ussedimmie, ovmesse ektiedimmie. Lohkehtæjja edtja karakterem geografijese bījedh dan maahtoen mietie maam learohke vuesiehtamme gosse learohke lea daajroeh j̄ih t̄j̄iehpiesvoeth ektesne nuhtj̄eme.

Vuarjasjimmieöörnege

Galhkuvevuvarjasjimmie

Jåa1 studiespesialiseeremen ööhpehtimmeiprogramme: Learohke edtja aktem galhkuvekarakteerem utnedh.

Jåa2 ööhpehtimmeiprogramme gaarsjelimmiefaagese, musihkese, daanhtsose jñh draamese, tjeahpose, hammoedæmman jñh arkitektuvrese jñh medijasse jñh gaskesadtemasse: Learohkh edtja aktem galhkuvekarakteerem utnedh.

Eksamene learoehkidie

Jåa 1 studiespesialiseeremen ööhpehtimmeiprogramme: Learohke maahta njaalmeldh eksamenasse geasalgovvedh ryöjredimmiebieline. Njaalmeldh eksamene dorjesåvva jñh sensureereme sjædta voenges.

Jåa2 ööhpehtimmeiprogramme gaarsjelimmiefaagese, musihkese, daanhtsose jñh draamese, tjeahpose, hammoedæmman jñh arkitektuvrese jñh medijasse jñh gaskesadtemasse. Learohke maahta njaalmeldh eksamenasse geasalgovvedh ryöjredimmiebieline. njaalmeldh eksamene dorjesåvva jñh sensureereme sjædta voenges.

Eksamene privatistide

Jåa1 studijespesialiseeremen ööhpehtimmeiprogramme: Privatiste edtja njaalmeldh eksamenem vaeltedh. Njaalmeldh eksamene dorjesåvva jñh sensureereme sjædta voenges. Fylhkentjielte muana mejtie privatisth edtjeh ryöjredimmiebieliem åadtjodh voenges vadteme eksamenisnie.

Jåa2 ööhpehtimmeiprogramme gaarsjelimmiefaagese, musihkese, daanhtsose jñh draamese, tjeahpose, hammoedæmman jñh arkitektuvrese jñh medijasse jñh gaskesadtemasse. Privatiste edtja njaalmeldh eksamenem vaeltedh. Njaalmeldh eksamene dorjesåvva jñh sensureereme sjædta voenges. Fylhkentjielte muana mejtie privatisth edtjeh ryöjredimmiebieliem åadtjodh voenges vadteme eksamenisnie.